

Bacsó Benjámín

Bevezetés a karizmatikus vezetési koncepció teológiai és vezetéstudományi vizsgálatához

Bevezetés

A keresztény egyházat mindig is foglalkoztatta a vezetés és a célszerű struktúra¹ kérdése, annak kialakítása, amelyek a hitbeli és létszámbeli növekedés egyik

fontos összetevői. Nagy szerepe van a lelkipásztornak ezekben, aki az egyik legfontosabb meghatározója és szereplője a fentebb említett két dolognak, olyannyira, hogy Kovács Géza azt mondja, hogy nem kizárólagosan, de a legjobban a lelkész határozza meg azokat,² tudni-

1. Schwarz, Christian A.: *A gyülekezet természetes fejlődése*, BMSZ, Jánoshalma, 1998, 28–29. p.

2. Kovács Géza: *Lelkipásztorok, lelkimunkások az újszö-*

„Korunk három szignifikáns változása erős kihívást intéz a vezetők felé. Az ilyen idők pedig, mint ahogy látni fogjuk, kedveznek a karizmatikus vezetők színrelépésének.”

illik a lelki és a létszámbeli növekedést. Akár egyetértünk, akár nem ezzel a kijelentéssel, a gyülekezeti életben a gyülekezet vezetői keresik és foglalkoznak azzal, hogyan lehetne hatékonyan vezetni és segíteni a helyi gyülekezeteket. Ebben a Biblia alapelvekkel szolgál nekünk, azonban a megvalósításban, mint ahogy a sokféle gyakorlati modell is mutatja, eltérések vannak. Ettől még továbbra is igaz, hogy a „Biblia anyaga – talán kivétel nélkül, de legalábbis kevés kivételtől eltekintve – nem más, mint egy-egy mögöttes, isteni alapelv aplikált megnyilatkozása. Ebből adódóan a jelenkori értékesítés, vagyis (újra)alkalmazás lépései a következők: a Biblia szövege, azaz az akkori és ottani applikáció mögötti alapelvek megkeresése, és ezen alapelveknek a mai körülményekre, helyzetekre és problémákra történő újraalkalmazása.”³ Vagyis fel kell tárunk, amit a Biblia valamikor jelentett, és amit ma nekünk kell jelentenie.⁴

A különféle alkalmazások mögött a különféle megértés húzódik, amely az eltérő szocializáció, ismeretanyag és egyéb komplex összetevőkből áll. Ez azonban újra és újra kihívás elé állítja a „ma egyházát”, a „ma közösségét”. Az ilyen kihívásokra megoldásként sok-

szor a karizmatikus vezetésben látják a megoldást. De mi az a karizmatikus vezetés? A karizmatikus vezetés kifejezés hogyan okoz zavart ma? Egyáltalán milyen kihívásokkal kell szembenézni? Ezek közül most csak ezeket szeretném megemlíteni: öndefiníciós kihívás, magányosság, technológiai kihívás.

Korunk három fontos kihívása

Miért éppen most beszélünk a karizmatikus vezetésről? Korunk három szignifikáns változása erős kihívást intéz a vezetők felé. Az ilyen idők pedig, mint ahogy látni fogjuk, kedveznek a karizmatikus vezetők színre lépésének.

A szekularizáció folyamata sok kérdést vet fel a mai egyházak, így a mi egyházunk felé is. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy ma Magyarországon az egyházak bizalmi krízisben vannak,⁵ aminek eredménye, hogy egyre kevesebben vannak, akik szorososan követik az egyház tanítását.⁶ Azonban nem mindegy, hogy hogyan tekintünk erre a krízisre. Kihívásként vagy fenyegetésként éljük meg. „...kihívás esetén forrásainkat a helyzet követelményeivel szemben elégségesnek vagy csaknem elégségesnek ítéljük meg, fenyegetéskor viszont a helyzet követelményeivel szemben elégtelennek véljük ezeket a forrásokat.”⁷ Kihívásként akkor éljük meg a krízist, ha látjuk azt, hogy megerősödve jöhetünk ki belőle. Ellenben fenyegetésként fogjuk érzékelni ezt a krízist akkor, ha csak a bukás veszélyére fókuszálunk. A krízis mindenestre arra kell, hogy késztesen bennünket, hogy valamerre mozduljunk. „Az, ha nem akarunk olyanok maradni, mint amilyenek vagyunk, nem az illojalitás jele, hanem annak az újnak az igénye, amelyet reménységünk szerint Isten elkészített nekünk. Akár jó hírnek is tekinthetjük, hogy a krízis olyan mély, hogy már nem tagadható. Ebből adódik, hogy lelkipásztorok és elöljárók egy része már nemcsak tőp-

vetségi gyülekezetben, Menedék Alapítvány, Db. 2003. 6. p.
3. Almási Tibor: „Az újszövetségi gyülekezet struktúrája, működése és vezetése mai tanulságokkal” in *A baptista ekkológiológia alapjai és újkori kihívásai*, BTA, Bp. 2007, 85–86. p.

4. Osborne, Grant R.: *A hermeneutika spirálisa*, KIA, Bp. 2001, 24. p.

5. <https://www.cka.hu/blog/2017/09/27/kozbizalom-2017-tovabb-erosodik-a-civil-szervezetekbe-ve-tett-bizalom/>

6. <http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar-ifjusag-2016-a4-web.pdf>

7. Jim Blascovich – Wendy Berry Mendes: „A kihívás és a fenyegetés kiértékelése: Az érzelmi jelzőingerek szerepe” in *Érzelem és gondolkodás, Az érzelem szociálpszichológiája*, Kairosz Kiadó, Bp. 2001. 68. p.

„Az online közvetítésekkel némelyek feleslegesnek érzik az imaházba vagy templomba való »járást«.”

reng azon, hogy mit kellene tenni, hanem el is indul új utakon. Ezeknek egy része azonban teljesen járatlan.”⁸ Vagyis sokan érzékelik, hogy mozdulni kell, sokan már utat is választottak maguknak, hogy merre mennének. Az útkeresés vagy elindulás azonban csak akkor lehet sikeres, ha a Bibliából táplálkozik, és a történelem által értékesnek vélt tradíciókat megtartja, a haszontalanokkal viszont leszámol. Sok közösség legnagyobb gondja, hogy nem tud különbséget tenni hasznos és haszontalan tradíció között.

Korunk másik problémáját a következő idézet jól megvilágítja:

„Úgy tűnik, a világon élő emberi lények két csoportot alkotnak: olyanok, akiket elhagytak, vagy olyanok, akiket megtaláltak. Jellegzetes életrészek, mint melankólia vagy flow, nem mások, mint az elveszettség vagy az ember önmagára (teremtettségének gazdagságára) találásának átélései. Kortárs filmek, irodalom vagy zene telis-tele ezeknek az érzéseknek üzeneteivel. Az elhagyott és megtalált állapotok korunk alaphelyzetei lettek.”⁹ Mit kezd ezzel a megállapítással az egyház? Mit kezdünk vele mi? Egyáltalán ki az elhagyó és ki a megtalált? Ma az elhagyottak valódi kapcsolatra vágyanak egy olyan közösségen belül, ahol megkapják a valahová tartozás élményét. Ez azonban a sokszínűség és a különbözőségek miatt csak úgy válhat tartóssá, ha az egyén magától az Istentől függő individuummá válik. Egy gyülekezet vezetőjének rendkívül fontos hídépítő szerepe van ebben. Keresztény közösségen belül nem szabad hagyni, hogy a már közösséghez csatlakozottak „pásztor nélkül való nyájemberré”¹⁰ váljanak. Itt a kis gyülekezetek előnyben vannak a nagyobbakkal szemben, hiszen sokkal jobban szemmel tudják tartani a tagok fejlődését, életét. Jól megfigyelhető, hogy az elhagyatottság érzése együtt jár a hatalomba vetett bizalom elvesztésével is. Sőt a másik emberben is egy-

re kevésbé bízunk, mivel saját magát sem tartja sokszor autentikusnak. Sok szerepben kell ma egy embernek helytállnia. Mindegyik mást követel tőle. Sokan küszködnek a diszharmóniával személyiségükben.

A harmadik nagyon fontos változás a technológiai és az ezzel együtt járó társadalmi változás. A technológia fejlődése új kihívásokat jelent egyes közösségek számára, nemcsak az információ hozzáférhetősége, hanem a kapcsolattartás formái miatt is. Az online közvetítésekkel némelyek feleslegesnek érzik az imaházba vagy templomba való „járást”. A közösségben való élet pedig az online térben valósulhat meg. Csak egyetlen példa ezen trendnek az érzékeltetésére. Egy 2013-as Barna Group által végzett felmérés szerint a millenniumi generáció, gyakorló keresztény fiatalok 38%-a ellenőrzi az internet segítségével a prédikációban elhangzottakat.¹¹ Még inkább arra lehet számítani, hogy az információs technológia exponenciálisan növekszik majd. A szakmák jövőjét vizsgáló könyv egyenesen azt vizionálja, többek között a hittudomány területét is vizsgálva, hogy a „kapuőrök” szerepe meg fog szűnni, mivel az információ olyan mértékben hozzáférhető lesz az interneten.¹² Az ifjúságkutatások vallási vizsgálata azt mutatja, hogy csökken az egyház tanítása szerint val-

11. <https://www.barna.com/research/how-technology-is-changing-millennial-faith/>

12. Richard Susskind – Daniel Susskind: A szakmák jövője, Antall József tudásközpont, Bp., 2018.

8. Almási Mihály: „Merre tartanak a világ baptistái a XXI. században – különös tekintettel a relevancia és az identitáskriszisz feszültségére” in *A baptista ekklesiológia alapjai és újkori kihívásai*, Baptista Teológiai Akadémia, Bp. 2007. 151. p.

9. Veres Sándor: „Elhagyottak és megtaláltak: egyén és közösség antinómiái” in *A baptista ekklesiológia alapjai és újkori kihívásai*, BTA, Bp. 2007. 15–16. p.

10. Uo., 18. p.

„Az ifjúságkutatások vallási vizsgálata azt mutatja, hogy csökken az egyház tanítása szerint vallásos fiatalok aránya, nő a nem vallásosaké, ellenben továbbra is magas a »vallásos vagyok a magam módján« önbesorolást választóké.”

lások fiatalok aránya, nő a nem vallásosaké, ellenben továbbra is magas a »vallásos vagyok a magam módján« önbesorolást választóké.¹³

John S. Dickerson hat tényezőt nevez meg, amely miatt az evangéliumi kereszténység elsősorban az USA-ban válságba fog jutni, és ezekre próbál meg válaszokat találni.¹⁴ Adódik három fontos kérdés: Mit adjon fel az egyház, hogy többet nyerjen, és mit tartson meg, hogy távolabb jusson? A másik kérdés az egyénnel kapcsolatos. Amíg az egyház útkeresésben van, mit tud tenni a magányosság ellen? A harmadik kérdés a társadalmi változásokra vonatkozik: Mit kezd a technológiai és társadalmi változásokkal az egyház? Ezek a kérdések leginkább a vezetőket feszíthetik, akik felelősséget és elhívást éreznek a helyi gyülekezet vezetésére. Sokan sokféleképpen közelítenek a kérdéshez. Mivel az egyház előtt álló kihívások igen komplexek, így a megoldásnak is több dimenziója létezhet. Ezek közül most kifejezetten a vezetői aspektussal foglalkozom.

A karizma kifejezés teológiai gyökerei

Minden keresztény felekezet, amely Istentől ihletettnek tartja a Bibliát, a gyülekezet szervezeti kialakításában igyekszik visszanyúlni azokhoz az alapokhoz, amelyek az őskeresztény közösségekben voltak. Ma már tudjuk a sokféle kutatás után, hogy az őskeresztény egyház szervezete egy fejlődésen ment keresztül. Tudjuk, hogy több dolog volt, amely kezdetben meghatározta, hogy ki lehetett vezető: Jézussal való rokoni kapcsolat (pl. Jakab); apostoli tekintély (pl. Péter és Pál); karizma jelenléte.¹⁵ Különösen is izgalmas a karizma kérdése az

ősegyházban és napjainkban is. Az Újszövetség által a „Szentlélek ajándékainak”, „karizmáknak” („kharizma”: „jókedvből vagy könyörületből adott ajándék”) nevezett isteni, természetfeletti megnyilvánulások működéséről még az I–II. századból is bőséges adatokkal rendelkezünk. Max Weber a teológiából veszi át a kifejezést, és alkalmazza a társadalomtudományok területén, szerinte: „karizmának nevezük egy személyiség nem mindennapinak számító képességeit, amelyek miatt ezeket a személyeket természetfölötti vagy emberfölötti vagy legalábbis sajátos, nem mindennapi, nem mindenki számára hozzáférhető erővel vagy tulajdonságokkal (megáldott) emberek, vagy Isten küldöttének vagy példaképének s ezért vezérnek tekintették”.¹⁶ Ilyen módon nemcsak teológiai fogalom, hanem a politológiában az 1960-as évek óta, a vezetéstudományban az 1970-es évek óta rendszeresen foglalkoznak a „karizmatikus vezető” jobb megismerésével. A karizma értelmezése mint a Szentlélek ajándéka, amely az egyház építését szolgálja, széles körben elfogadott teológiai megállapítás. Bolyki János megállapítása így szól: „a karizma: technikai kifejezése a speciális szolgálatra elhívó és képesítő kegyelemnek.”¹⁷ Akkor megnyílik az

13. http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar>Ifjusag_2012_tanulmánykotet.pdf, 319. p.

14. Dickerson, John S.: *The great evangelical recession*, BakerBooks, 2013.

15. Bolyki János: „Egyházi tisztségek és egyházszervezet az Újszövetségben”. *Theologiai Szemle*, 1970. 84. p.

16. Weber Max: *Gazdaság és társadalom, A megértő szociológia alapvonalai*. Bp., 1978 248. p.

17. Bolyki, 85. p. Ő maga is hivatkozik (van Greeven – E.

„A karizmatikus vezetés egy nehezen meghatározható terület, alapvetően teológiai fogalmának, jelentősen változó értelmezéssel bíró komplex fogalma.”

út, hogy egy speciális területen, a teológia és a vezetésstudomány határán foglalkozzunk a vezetés egy igen fontos területével, az egyházban működő vezetővel. Ez a témakör a leadership területéhez tartozik, amely tovább bonyolítja ezt a helyzetet. Hiszen maga a terület is nagyon komplex, nem is létezik pontos magyar fordítás. Szokták személyes vezetésnek, csoportvezetésnek vagy közvetlen vezetésnek fordítani. „A leadership a szervezeti magatartással foglalkozó szakirodalom egyik legösszetettebb, legnehezebben meghatározható jelensége, fogalma.”¹⁸ Ilyen módon a karizmatikus vezetés egy nehezen meghatározható terület alapvetően teológiai fogalmának jelentősen változó értelmezéssel bíró komplex fogalma. Azonban éppen ezért nagyon fontos tanulságokkal járhat egyre mélyebb megismerése. Lelkipásztorként most különösen is a vezetésstudományi aspektust vegyük szemügyre.

A karizmatikus vezető értékelése a vezetésstudományban

Ma már klasszikusnak számít a karizmatikus vezetés témakörében írt könyvek közül a Charismatic leadership in organizations¹⁹ című könyv, amely az alábbi dimenziókat jelöli meg a karizmatikus vezetés elmélete kapcsán: (1) a karizmatikus vezető magatartása, (2) a követők jellemzői és dinamikája, (3) kontextuális tényezők, (4) intézményesülés és utódlás, (5) a karizmatikus vezetés árnyoldalai. Jól látható, hogy ezen témakörök egyértelműen a vezetés szemszögéből vizsgálják a kérdést. Az egyik leggyakrabban hangoztatott vélemény, hogy bizonytalan, turbulensen változó környezetben valószínűbb egy karizmatikus vezető „felbukkanása”.²⁰ Ezt maga Max Weber is megemlítette, szerinte a krízishelyzetek kiváló táptalajául szolgálnak a karizma felszínre bukkanásának. Sokak szerint ez azért van így, mert az emberek többsége nehezen tűri a bizonytalanságot, és ilyen helyzetekben arra vágyik, hogy megjelenjen egy erős kéz, amely vonzó jövőképet válasz fel, és ezáltal is csökkenti e személyek bizonyta-

lanságérzetét. Éppen ezért nem véletlen, hogy a „karizmatikus” személyként észlelt személyek egyik fontos jellemzője egy olyan jövőkép, vízió, amely az azonosulás lehetőségét kínálja. Nem egyértelmű a szakirodalomban, hogy a karizmatikus vezetés hogyan viszonyul a transzformatív vezetéshez. Egyeseknél egybemosódik a kettő, másoknál a karizma megléte a változás vezetéséhez kapcsolódik, inkább annak egyik eleme, míg némelyek teljesen elválasztják egymástól a kettőt. Az mindenesetre biztos, hogy a „karizmatikus” személy megjelenése indukálja a változást.

Teológiai aspektusok a karizmatikus vezetéshez

A teológia a karizma meglétét elsősorban nem észlelési kérdésként kezeli, hanem az eredeti jelentéséhez visszanyúlva Isten ajándékának tekinti, és a különféle ajándékok között különbséget tesz. A vezetőnek több-

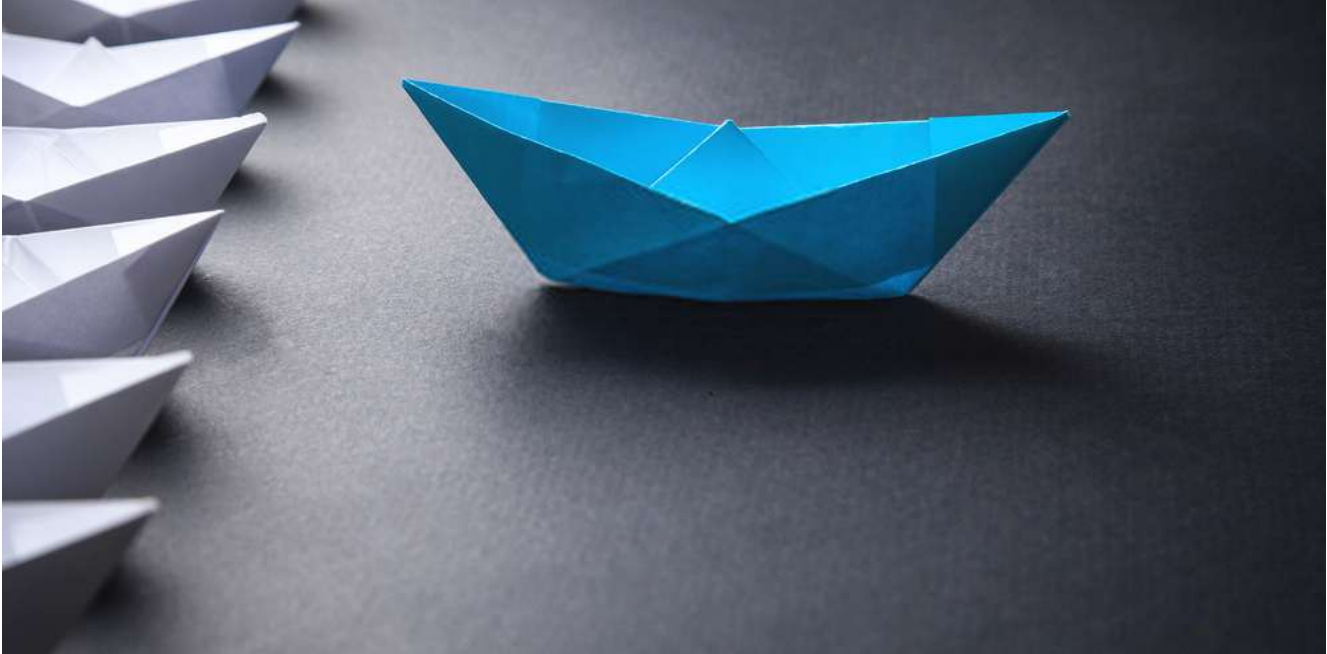
Schweitzer).

18. Bakacsi Gyula: *Szervezeti magatartás*, Aula Kiadó, Bp., 2010. 142. p.

19. Jay A. Conger, Rabindra N. Kanungo: *Charismatic leadership in Organizations*, SAGE Publication, 1998.

20. Uo.

„Most nagy kihívásokkal néz szembe az egyetemes egyház, amelyek ismét fontossá teszik a karizmatikus vezetők megjelenését. Érttem ezalatt, hogy teológiai értelemben is »ajándékokkal« bírnak és az észlelés szempontjából is követhetők.”

féle „ajándéka” is lehet, amelyet a vezetéshez kapcsolódóan az egyetemes egyházban használ. Ilyen módon az első dolog, amelyet egyházi környezetben fontos megemlíteni, hogy a „karizmatikus vezetői” lét elsődleges forrását nem emberek közötti interakcióban látja elsődlegesen, hanem Isten és ember közötti kapcsolatban. Ugyanakkor, ahogyan fentebb is említettem, a közösség általi felismerése mégis észlelési kérdéssé is teszi.

Míg a karizmatikus vezetők sokszor egy olyan vonzó jövőképet határoznak meg, amely a követők igényeire erősen reagál, vagy éppen abból táplálkozik, addig teológiai értelemben hangsúlyosabb helyet kap a Lélektől érkező inspiráció. Ilyen módon tartalmában is láthatunk hangsúlybeli különbséget.

A harmadik megjegyzés, hogy a vezetéssel kapcsolatos, de általánosságban is igaz, hogy a karizma megletének az egyház és egymás építését kell szolgálnia (1Kor 14,26). Mint ajándék nem öncélú építkezésre való, hanem egymás építésére.²¹ Míg a vezetéstudományban tehát a „karizmatikusság” megléte sokkal inkább a sikerhez, eredményekhez kapcsolódóan jelenik meg, addig a teológiában inkább szolgálatként és építésként. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy egy-egy „kariz-

matikus” vezető egyházi környezetben és azon kívül is éppen az kísért meg a leginkább, hogy az „ajándékait” saját maga javára használja fel.

Befejező gondolatok

A karizmatikus vezetők iránti igény különösen is erős krízisek, válságok idején. Most nagy kihívásokkal néz szembe az egyetemes egyház, amelyek ismét fontossá teszik a karizmatikus vezetők megjelenését. Érttem ezalatt, hogy teológiai értelemben is „ajándékokkal” bírnak, és az észlelés szempontjából is követhetők.

A Lélek által megragadott, a közösség által felhatalmazott legitim vezetők a komplex kérdésekre komplex válaszokat adhatnak, amelyek túlmutatnak a „hétköznapi”. A karizmatikus vezetés kérdése pont azért olyan roppant izgalmas, mert a vezetéstudomány nagyon is emberi és szervezeti kérdéseivel, és a teológia nagyon is tág perspektívájával pontosan ennek a lehetőségnek a megragadásáról szól.

Ez a cikk csak egy rövid bevezetőt akar adni, és a figyelmet egy olyan területre irányítani, amely látszólag messzire távolodott a teológiától. Mégis az egyházi vezetők gondolkodása számára is megtermékenyítő lehet, ahogyan izgalmas hozzájárulása lehet a vezetéstudomány karizma fogalmának egyre jobb és jobb megértéséhez.

21. Dever, Mark: *Nine marks of a healthy church*. Crossway, 2013, 248. p.